

**Srovnání vybraných kapitol národních profilů
Kompendia kulturních politik a trendů v Evropě:
Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Rakousko
a Estonsko**

Autorka: Ing. Pavla Petrová
Rok dokončení: 2010

Studie je vydávána Institutem umění – Divadelním ústavem v rámci projektu Ministerstva kultury *Studie stavu, struktury, podmínek a financování umění v ČR (DD06P03OUK002)*.

Obsah

- 1. Úvod – Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě**
- 2. Definice kultury na národní úrovni**
- 3. Legislativní rámec – zakotvení kultury v ústavách jednotlivých států**
- 4. Právní předpisy upravující pouze podporu kultury**
- 5. Podpora kreativity, přímá a nepřímá podpora umělců**
- 6. Politika zaměstnanosti**
- 7. Kulturní a kreativní průmysly – koncepce a programy**
- 8. Kulturní instituce**
- 9. Veřejné výdaje na kulturu v poměru k HDP, na jednoho obyvatele a podle úrovně veřejné správy**
- 10. Zajímavé aktuální debaty v zahraničí**
- 11. Závěr**
- 12. Hlavní zdroj**
- 13. Užitečné odkazy a další zdroje**

1. Úvod – Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě

Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě je informační a monitorovací systém národních kulturních politik, který má podobu internetového portálu www.culturalpolicies.net. Jedná se o projekt Rady Evropy, který je realizován prostřednictvím neziskové společnosti ERICarts (Evropského institutu pro komparativní kulturní výzkum).

Kompendium je pravidelně aktualizované a v současnosti zahrnuje profily kulturních politik 42 evropských států. Kompendium je vytvářeno a aktualizováno experty z každé zúčastněné země, kteří se zabývají se kulturní politikou. Cílem kompendia je v budoucnu zahrnout profily ze všech 50 členských zemí, které spolupracují v rámci Evropské kulturní úmluvy Rady Evropy.

Profily se zabývají více než 80 otázkami kulturní politiky, které jsou řazeny do celkem 9 hlavních kapitol:

1. Historický přehled: Kulturní politiky a jejich nástroje
2. Kompetence, rozhodování a správa
3. Obecné cíle a principy kulturní politiky
4. Aktuální témata kulturní politiky a diskuse
5. Hlavní legislativní opatření v kultuře
6. Financování kultury
7. Kulturní instituce a nová partnerství
8. Podpora kreativity a přístupu ke kultuře
9. Zdroje a odkazy

Pro účely této analýzy byly vybrány některé s Českou republikou (dále jen ČR) sousedící země středoevropského regionu (Polsko, Slovensko, Maďarsko a Rakousko), se kterými máme mnoho společného ve svém historickém vývoji i v chápání kulturní politiky. Jako další profil ke srovnání byl vybrán profil Estonska. Právě Estonsko, které je stejně jako ČR zemí bývalého Východního bloku, je velmi ambiciózním hráčem na poli kulturní politiky jak na národní úrovni, tak i v evropském kontextu.

Analýza mapuje stav popsany v profilech kompendia, neposkytuje tudíž vyčerpávající informaci o aktuální situaci v jednotlivých zemích. Pro pochopení celkové situace a lepší srovnání byly vybrány některé části národních profilů, které lze rozdělit do několika podskupin. První část je věnována definici kultury na národní úrovni a zakotvení kultury v právním řádu, především pak v ústavách jednotlivých zemí. Další část analýzy mapuje stěžejní faktory soudobých kulturních politik jako je podpora kreativity, podpora umělců, politika zaměstnanosti v této specifické oblasti, téma kulturních a kreativních průmyslů a samozřejmě i vývoj v oblasti kulturních institucí. Nezbytnou částí analýzy je srovnání financování kultury z veřejných zdrojů, a to v poměru k HDP, na jednoho obyvatele i podle úrovně veřejné zprávy. Analýza je uzavírána výběrem nejzajímavějších debat v oblasti kulturní politiky ve vyjmenovaných zemích. Kompendium je vytvářeno za účelem komparace, nicméně úplné srovnání na základě jednotlivých kapitol možné není. Každý z expertů zpracovává profil ze svého pohledu a na základě svého specifického přístupu. Přesto nebo právě proto je možné i na základě takto zpracované analýzy vidět jasné trendy a přístupy ke kultuře a kulturní politice ve vybraných zemích.

2. Definice kultury na národní úrovni

Česká republika

Nemá žádnou formální definici kultury zakotvenou v právním řádu. Státní kulturní politika na léta 2009–2014 obšírně definuje kulturu takto: „*Kultura je významným faktorem života občanské společnosti, který podstatnou měrou napomáhá její integraci jako celku. Přispívá k rozvoji intelektuální, emocionální i morální úrovně každého občana a plní v tomto smyslu výchovně vzdělávací, socializační, enkulturační (osvojení si kultury), významné kreativní a hodnototvorné funkce. Kultura je prostředkem přenosu informací mezi generacemi a utváří základní identitu jedince. Propojuje Českou republiku s vnějším světem, zároveň ji však z něj i vyděluje; charakterizuje ji v porovnání s ostatními státy. Kultura však má nejen integrační, edukační a reprezentační funkci, ale je i významným hospodářským odvětvím. Spotřebovává sice prostředky ze státního rozpočtu a z rozpočtů komunálních, avšak podílí se též na jejich vytváření přímo prostřednictvím daňových výnosů odvětví tzv. kulturního průmyslu a nepřímo tím, že vytváří podmínky pro vznik příjmů státního i komunálních rozpočtů např. daňovými výnosy tzv. kulturního turismu, jehož významným zdrojem je naše kulturní dědictví. Součástí aktivní ekonomické funkce kultury je i to, že nabízí pracovní příležitosti pro řadu občanů. Kultura plní důležitou sociální funkci, v kultuře je klíč k pochopení sociálního světa. Přispívá k sebeuvědomění občanů jako svobodných jedinců i k pocitu sounáležitosti občanů se společenstvím, v němž žijí, s obcí, regionem i státem. Tato role kultury má značný motivační efekt. Účast na kultuře vytváří smysluplnou náplň volného času a je tak mj. důležitým nástrojem prevence před toxikomanií, gamblerstvím, kriminalitou a dalšími sociálně patologickými jevy, jimiž je ohrožena zejména mládež. Obecně přispívá také k lepšímu vzájemnému porozumění mezi občany různého etnického a národnostního původu a je nezanedbatelným prostředkem boje proti xenofobii a rasismu. Účast na kulturním životě pomáhá osobám se zdravotním postižením začlenit se do pospolitosti zdravých občanů a překonat tak v jisté míře jejich postižení, podobně může tato aktivita pomoci i obětem násilí. Kultura, resp. podílení se na ní, má tedy i terapeutickou (léčebnou) funkci související bezprostředně s jejími kreativními (tvořivými) efekty.“* Zákon č. 203/2006 Sb., o některých druzích podpory kultury a o změně některých souvisejících zákonů, navíc definuje pojem „veřejné kulturní služby“, a to jako služby spočívající ve zpřístupňování umělecké tvorby a kulturního dědictví veřejnosti a v získávání, zpracování, ochraně, uchování a zpřístupňování informací, které slouží k uspokojování kulturních, kulturně výchovných nebo kulturně vzdělávacích potřeb veřejnosti.

Slovensko

Slovensko nemá žádnou speciální definici danou zákonem. Koncepční materiál *Strategie štátnej kultúrnej politiky/ Strategie státní kulturní politiky*, který byl schválen vládou v roce 2004 definuje kulturu jako: „složitý celek, který v sobě zahrnuje poznání, víru, umění, právo, morálku, zvyky a všechny ostatní schopnosti a zvyky, které si člověk v historickém vývoji osvojil. Jde o zastřešující pojem, který v sobě zahrnuje nejen rozměr estetický, ale i etický, sociologický a ekonomický... Kultura je podstatným indikátorem stavu společnosti a kvality života jednotlivce ve společnosti.“

Polsko

Oficiální definice kultury je v Polsku stále předmětem debat. Neoficiálně je kultura definována jako: „oblast sociálního života, která pomáhá vytvářet hodnoty“ a

zároveň jako: „oblast, ve které umělecká tvorba hraje hlavní roli“. Oba tyto aspekty jsou obsaženy v řadě vládních dokumentů. Mimo jiné i v zásadním projevu nazvaném *Kulturní politika státu v novodobé historické situaci* tehdejšího ministra kultury na konferenci *Situace polské kultury v časech transformace 1989–1997*.

Obecně je v Polsku v souvislosti s vnímáním kultury kladen velký důraz na kulturní dědictví. Objevuje se též nový prvek, a to důraz na ekonomickou hodnotu kultury. Tato nová definice kultury od sebe odděluje samotnou kulturu, která je dotována jakožto hlavní cíl kulturní politiky, a oblast kulturních průmyslů. V zatím posledním strategickém materiálu *The Strategy for Development of Culture 2004–2007/ Strategie rozvoje kultury 2004–2007* je kultura definována jako jeden ze základních faktorů rozvoje, jako základna duševního kapitálu, která zároveň podporuje rovné příležitosti v přístupu ke kultuře a stimuluje ekonomický růst...

Maďarsko

Nemá žádnou formální definici kultury zakotvenou v právním řádu. V Maďarsku pojem „kultura“ v sobě automaticky zahrnuje i „umění“. Spojení „umění a kultura“ je užíváno jen velmi zřídka. Pojmy jako „kulturní průmysly“, „tvůrčí odvětví“ apod. si našly svoje místo v mluveném projevu, ale nikoliv v základních dokumentech na úrovni státu.

Rakousko

Nemá žádnou formální definici kultury zakotvenou v právním řádu, nicméně kultura a podpora kultury jsou součástí federálního zákona *Federal Arts Promotion Act/ Federální zákon o podpoře umění*. Různé definice kultury je pak možné nalézt ve spolkových zákonech o podpoře umění, které zohledňují specifika a regionální aspekty v jednotlivých spolkových zemích.

Estonsko

Nemá žádnou formální definici kultury zakotvenou v právním řádu. Koncepční materiál *Estonian Cultural Strategy 2008–2011/ Estonská kulturní strategie 2008–2011* začíná tím, že jako hlavní úkol Ministerstva kultury uvádí „podporovat udržení estonské národní identity prostřednictvím zhodnocování, uchování, rozvoje, uznání a šíření estonského umění, kulturního dědictví a sportu v Estonsku i v zahraničí“.

Shrnutí:

Ve vybraných zemích neexistuje žádná přímo na úrovni zákona daná definice kultury. Téměř ve všech zemích je ale zároveň kultura definována v řadě koncepčních materiálů či právních norem nižší úrovně. Definice kultury je většinou dána jako všeobjímající souhrn od kulturního dědictví přes národní identitu až po otázky víry. V zemích jako Maďarsko a Polsko ještě stále probíhají diskuse o podobě této definice. Rakousko jako jediná nepostkomunistická země vybrané skupiny se definicí přímo nezabývá, ale důležitější pro něj je implementace kultury do celé společnosti a její přesahy a návaznost na jiná odvětví.

3. Legislativní rámec – zakotvení kultury v ústavách jednotlivých států

Česká republika

V preambuli Ústavy České republiky se hovoří o společném střežení zděděného kulturního, hmotného a duchovního dědictví.

V Listině základních práv a svobod, jež je součástí Ústavy České republiky, se v hlavě druhé, oddílu prvním mezi základní lidská práva a svobody počítá i svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby. Hlava třetí je věnována právům národnostních a etnických menšin, právu na vzdělání v jejich jazyku, právu na rozvíjení vlastní kultury či právu sdružovat se v národnostních sdruženích. V hlavě čtvrté je každému zaručeno právo na vzdělání, právo na přístup ke kulturnímu bohatství a dále je stanoveno, že práva k výsledkům tvůrčí duševní činnosti jsou chráněna zákonem.

Slovensko

Ústava Slovenské republiky odkazuje na politické a kulturní dědictví svých předků a duchovní dědictví Cyrila a Metoděje. Stanovuje, že Slovenská republika podporuje národní uvědomění a kulturní svébytnost Slováků žijících v zahraničí. Občanům, kteří tvoří národnostní menšinu nebo etnickou skupinu, je zaručeno právo na rozvoj jejich vlastní kultury. Ústava zaručuje svobodu vědeckého bádání a umělecké tvorby, autorské právo je chráněno zákonem. Zaručuje též právo na ochranu životního vlastnictví a kulturního dědictví.

Polsko

V ústavě je stanoveno, že Polská republika vytváří podmínky pro šíření a rovný přístup ke kultuře, která je zdrojem polské národní identity. Stát též poskytuje pomoc Polákům žijícím v zahraničí a posiluje jejich pouto na národní kulturní dědictví.

Maďarsko

Ústava má obvyklé odkazy na kulturu. Vymezuje odpovědnosti státu za rozvoj vědy a kultury a za zajištění nezbytných podmínek pro tento rozvoj. Stát má zajistit mezi ženami a muži rovnost práv občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních. Podporuje a respektuje svobodu vědeckého a uměleckého projevu.

Rakousko

Rakousko je federálním státem s relativně nezávislými spolkovými zeměmi. Tato nezávislost se projevuje v rozdělení zodpovědnosti za kulturu na spolkové země. Ustanovení týkající se kulturního sektoru je možné nalézt napříč celým právním řádem např. ve federální ústavě, včetně práva na uměleckou tvorbu. Federální ústava uvádí, že všechny záležitosti, které nejsou věcí národní vlády, jsou v samostatné kompetenci spolkových zemí. Záležitosti vědeckých a technických archivů, knihoven, uměleckých a vědeckých sbírek a federální instituce (muzea, Národní knihovna, federální divadla, historické památky, náboženské vyznání, nadace a fondy) patří na úroveň národní vlády. Spolkové země jsou zodpovědné za uchování vzhledu měst a obcí, za nadace a fondy v jejich vlastnictví, divadla, kina, kulturní akce, kulturní dědictví, tradiční a lidovou kulturu.

Estonsko

Ústava uvádí jako hlavní cíl státu zachování estonského národa a kultury na věky. Neobsahuje žádný konkrétní odkaz na ochranu kulturního dědictví. Zaručuje

svobodu projevu a sebevyjádření. Co se týká národnostních menšin, ústava odkazuje na Zákon o kulturní autonomii národnostních menšin. Umělec má zaručeno nezadatelné právo na své dílo a stát má povinnost chránit práva autorů.

Shrnutí:

Zahrnutí kultury do ústav jednotlivých států je samozřejmostí. Důraz je kladen na autorská práva a národnostní menšiny.

4. Právní předpisy upravující pouze podporu kultury

Česká republika

Zákon o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy z roku 1969 ustanovuje kompetence Ministerstva kultury (dále jen MK). Ze zákonných úprav, které byly vytvořeny konkrétně pro oblast kultury a zároveň nebyly specificky zaměřené jen pro jeden obor, je možné jmenovat pouze jedinou normu, a to zákon č. 203/2006 Sb., o některých druzích podpory kultury a o změně některých souvisejících zákonů. Tento zákon definuje pojem veřejná kulturní služba a hovoří o některých druzích podpory poskytované státem (např. specifikuje nově zavedený titul příspěvek na tvůrčí nebo studijní účely, který poprvé umožnil vyhlásit výběrové dotační řízení na stipendia pro umělce nebo umožňuje udělení státních záruk na vypůjčené předměty, které dosud v českém právním řádu pro oblast kultury chyběly). Zákon rovněž charakterizuje státní příspěvkové organizace v oblasti kultury a umožňuje jejich zřízení, rozdělení, sloučení či zrušení. Popisuje proces pojištění majetku vypůjčeného státní příspěvkovou organizací pro výstavní činnost.

Kulturní politika není ustanovena žádným zákonem. Financování příspěvkových organizací a dotační řízení pro právnické a fyzické osoby jsou dány rozpočtovými pravidly ČR.

Stanovení mechanismů zaměřených na podporu kultury z mimorozpočtových zdrojů je obsahem zákona č. 239/1992 Sb., o Státním fondu kultury ČR, a zákona č. 241/1992 Sb., o Státním fondu ČR pro podporu a rozvoj české kinematografie.

Zákon o Státním fondu kultury ČR (dále jen Fond) určuje mimo jiné finanční zdroje Fondu, což jsou výnosy z majetkových účastí ČR na podnikání právnických osob v kultuře s výjimkou filmového průmyslu, výnosy z cenných papírů nabytých Fondem od jiných subjektů, úvěry od právnických osob, splátky půjček a návratných finančních výpomocí poskytnutých Fondem žadatelům, dary a dědictví, výnosy z veřejných sbírek a loterií organizovaných Fondem, 50% podíly z výnosů nájmu předmětů kulturní hodnoty a movitých a nemovitých kulturních památek, ke kterým vykonává právo hospodaření správce Fondu, výnosy z pohlednic, plakátů a dalších příležitostných tisků, vydávaných správcem Fondu, dotace ze státního rozpočtu a další zdroje.

Zákon o Státním fondu ČR pro podporu a rozvoj české kinematografie určuje mimo jiné finanční zdroje Fondu, kterými jsou výnosy z majetkových účastí ČR na podnikání právnických osob ve filmovém průmyslu, výnosy z cenných papírů nabytých Fondem od jiných subjektů, úvěry od právnických osob, splátky půjček a návratných finančních výpomocí poskytnutých Fondem žadatelům, dary a dědictví, výnosy z veřejných sbírek a loterií organizovaných Fondem, sjednané podíly na příjmech z kinematografických děl, na které byly poskytnuty prostředky Fondu,

dotace ze státního rozpočtu, příplatek k ceně vstupného do kin, příjmy z využití filmových děl, pokud byly na Fond převedeny, příjmy za užití kinematografických děl, u nichž Fond vykonává autorská práva výrobce, která na něj přešla na základě zvláštního zákona a další zdroje.

Slovensko

Neexistuje žádný komplexní zákon o podpoře kultury nebo umění. Nová vláda SR si ve svém programovém prohlášení na roky 2010–2014 klade za cíl připravit zákon o financování kultury jako výraz veřejného zájmu podpory kultury na Slovensku. Zákon ustanoví hlavní směry, druhy a zdroje financování kulturních aktivit, mechanismus rozdělování, kontroly a sledování účelnosti vynakládání veřejných prostředků. Součástí zákona bude úprava financování rozvoje a šíření kultury národnostních menšin a etnických skupin.

Polsko

V Polsku existuje Zákon o organizaci a řízení kulturní činnosti z roku 1991, který je základem především pro činnost státních kulturních institucí. V současné době se připravuje nová právní úprava, která by měla řešit organizaci a financování kulturních aktivit v Polsku. Platná právní úprava je velmi silně kritizována, neboť stávající zákon vyšel z centrálního plánování a omezuje fungování moderních kulturních institucí. Podle kritiků důsledkem zákona jsou finančně nestabilní kulturní instituce, řízené managementem, který má omezené kompetence. Zákon též demotivuje management hledat jiné zdroje financování v příslušném roce, neboť v roce následujícím by došlo k poklesu přidělu státní dotace.

Maďarsko

Neexistuje žádný komplexní zákon o podpoře kultury nebo umění. Zákon CXL z roku 1997 je často označován jako *Zákon o kultuře*. Ve skutečnosti zákon upravuje pouze činnosti knihoven, muzeí a místní kulturní aktivity.

V roce 1993 byl schválen Zákon XXIII, na základě kterého byl vytvořen Národní kulturní fond, který je spravován Ministerstvem vzdělávání a kultury. Základním zdrojem příjmů byla stanovena tzv. kulturní daň ve výši zpravidla 1 % z různých kulturních statků a služeb, z nichž zdaleka nejvýznamnější byl příjem z reklamy (ročně je vygenerováno mezi 7–8 000 miliony forintů). Vzhledem ke stagnaci příjmů z kulturní daně ministerstvo navrhlo rozšířit tuto daň i na některé další produkty jako oblečení, nábytek nebo internetové služby. Díky odporu podnikatelských kruhů nebyl tento návrh realizován. Od ledna 2010 jde nově 90 % všech příjmů z nejpoblábnější maďarské loterie právě do tohoto fondu.

Pro příklad v roce 2008 bylo ve Fondu zpracováno na 10 tisíc přihlášek, bylo rozděleno 9 626 milionu forintů tj. cca 35 milionů eur mezi 5 933 grantů (průměrně jeden žadatel obdržel částku 6 tisíc eur). V současnosti Fond administruje 17 různých odborných rad podle jednotlivých oblastí kultury více na <http://www.nka.hu/>

Rakousko

Na centrální úrovni existuje Federální zákon o podpoře kultury z roku 1998, poslední novelizace 2000. Zákony o podpoře kultury byly přijaty též na úrovni jednotlivých spolkových zemí s výjimkou Vídně. Kromě přímé podpory kultury je v Rakousku právně ošetřena také celá řada nepřímých nástrojů podpory kultury jako je např. systém sociálního pojištění umělců, různá ustanovení v oblasti sociální a

fiskální politiky, opatření přijatá v oblasti řízení trhu práce, podpora soukromého sektoru při podpoře umění formou osvobození od daně, daňovými odpočty pro sponzory umění a soukromé donátory nebo propagace uměleckých děl při stavbách financovaných z veřejných peněz.

Estonsko

Zákon o Estonské kulturní nadaci z roku 1994, poslední novelizace 2009; více o nadaci na <http://veeb.kulka.ee/index.php?path=226>. Zákonem je dáno též udělování cen a rovněž tak přidělování kulturních grantů – Zákon o oceněních v oblasti kultury a o kulturních grantech (z r. 1998, poslední novelizace 2007). Celkem ojedinělý je rovněž Zákon o výkonných umělcích a tvůrčích uměleckých svazích z roku 2004, novelizován 2009.

Shrnutí:

Některé země (Maďarsko, Estonsko) s úspěchem využívají modelu mimorozpočtových kulturních fondů ustanovených zákonem. V ČR tento fond (Fond kultury) od začátku svého vzniku na počátku 90. let minulého století provázejí problémy. V současné chvíli je zadluženým „spícím“ nástrojem, o kterém se vedou debaty, zda jej vzkřísit, či zrušit a event. založit nový fond. Polsko podobně jako ČR ještě stále stojí před problémem, jak vyřešit pružnější financování a celý chod státních kulturních institucí. Rakousko má jako jediný z dotčených států financování a podporu kultury systematicky dané zákonem. Jedná se o ucelený instrument na rozdíl od českého zákona o některých druzích podpory kultury, který jak už název napovídá, vznikl jako účelový zákon řešící speciálně jen dva nástroje podpory – státní záruky a studijní a tvůrčí stipendia.

5) Podpora kreativity, přímá a nepřímá podpora umělců

Česká republika

Podpora individuálních umělců je oproti podpoře kulturních institucí velmi omezena – výběrová řízení MK jsou vyhlašována jen pro umělce, kteří mají živnostenské oprávnění v oblasti kultury. Nebo jde o nepřímou podporu jako např. grant na podporu vydávání literárních děl s velmi náročnou ediční a redakční přípravou, kdy žadatelem o grant je nakladatelství, které je při obdržení dotace vázáno dát část financí spisovateli – autorovi na napsání knihy.

Jedinou nepřímou podporou umělců jsou umělecké ceny a dále tvůrčí či studijní stipendia. Ceny MK jsou udělovány za výjimečné umělecké tvůrčí nebo interpretační počiny nebo za dlouhodobé umělecké zásluhy za přínos v oblasti výtvarného umění, v oblasti architektury, v oblasti divadla, v oblasti hudby, v oblasti produktového designu a v oblasti kinematografie a audiovizí. Kromě toho je ještě udělována Státní cena za literaturu a Státní cena za překladatelské dílo. Ocenění jsou spojena s finanční odměnou ve výši 300 tisíc korun a odměna není podle zákona zdaněna. Osvobození od daně je nicméně na seznamu Ministerstva financí ČR k návrhu na odstranění ze zákona o dani z příjmu.

Příspěvky na tvůrčí nebo studijní účely neboli tzv. státní stipendia jsou poskytována poprvé od roku 2008 podle zákona o některých druzích podpory. Tvůrčí stipendium lze poskytnout v délce od 6 měsíců do 2 let s možností prodloužení nejdéle o 1 rok. Výsledkem musí být vytvoření uměleckého díla podle autorského

zákona. Studijní stipendium zahrnuje studijní pobyt v délce nejméně 1 měsíce u významného uměleckého, vědeckého nebo jiného specializovaného pracoviště. Studijní stipendium je limitováno věkem do 35 let věku.

Slovensko

Na Slovensku ve většině uměleckých oblastí existuje velké množství výročních ocenění a soutěží. Tyto aktivity jsou většinou organizovány profesními sdruženími, nadacemi či soukromými sponzory, ale rovněž státními a místními kulturními institucemi. Příkladem je např. Národní cena za design, Dosky (ocenění za divadelní umění) nebo Cena Martina Benky (výtvarné umění).

Umělecké fondy přidělují formou grantů stipendia pro umělce a vědce na přípravu a realizaci nových uměleckých projektů nebo vědeckých prací nebo na překladová díla.

Polsko

V Polsku vedle poměrně rozšířené tvořivosti např. formou různých ocenění, existuje jen velmi omezená nepřímá podpora umělců. Za všechna ocenění např. výroční ceny ministra kultury národního dědictví za vynikající výsledky v oblasti umělecké tvorby, šíření a uchování kulturních statků na národní nebo mezinárodní úrovni, ocenění Oskar Kolberg za vynikající výsledky v oblasti lidové kultury, medaile Gloria Artis v oblasti umělecké tvorby, kulturních aktivit a ochrany národního dědictví nebo ocenění Patron polské kultury.

Od roku 2004 Ministerstvo kultury vyhlašuje stipendijní programy. Jedná se o program *Mladé Polsko* pro mladé polské umělce do 35 let věku, kteří již dosáhli úspěchu ve svém oboru. Program ročně podpoří zhruba 70 umělců. Stipendia jsou určena k realizaci vlastních uměleckých projektů, na nákup přístrojů a vybavení, stejně jako na studium a rezidence v zahraničí.

Dalším programem je rezidenční program pro zahraniční umělce „Gaude Polonia“, který přiděluje stipendia pro mladé tvůrce do 40 let a překladatele polské literatury ze střední a východní Evropy, zejména z Ukrajiny a Běloruska. Poskytována jsou 6měsíční stipendia, která umožní stipendistům seznámit se současnou polskou kulturou a zdokonalit se pod vedením zkušených tvůrců.

Ministerstvo uděluje též stipendia pro střední školy v umělecké oblasti a pro úspěšné studenty Akademie umění nebo stipendia pro absolventy škol a mladé zaměstnance určené na praxi v zahraničí.

Maďarsko

V Maďarsku od dob minulého režimu existuje rozsáhlý systém oceňování v oblasti kultury a téměř každý nový ministr zavádí další ocenění. Celkem existuje 38 různých druhů ocenění, většina z nich nese titul pro proslulého maďarského umělce a pro představu např. Cena F. Liszta se uděluje až 8 hudebníkům každý rok. Ročně se udělí celkem 38 ocenění 225 osobám, skupinám osob či institucím.

Osobnosti kulturního života země získávají rovněž státní ceny typu od Rytířského kříže až po cenu Kossuth Prize (Cena Lajose Kossutha – maďarského politika a revolucionáře). Toto ocenění je udělováno přibližně 20 osobnostem ročně a

cena je spojena s finančním ohodnocením ve výši poloviny průměrné měsíční mzdy. Všechny tyto ceny jsou osvobozeny od daně z příjmu.

Systém stipendií pro umělce je v Maďarsku rozvíjen a rozšiřován již od druhé poloviny 50. let minulého století. V současné době existuje systém 1–3letých grantů, ročně pro 4–10 osob do 35 let věku, a to v oblastech výtvarného umění, fotografie, designu, užitého umění, umělecké kritiky, literatury, divadelních her, skladby, muzikologie, hudební kritiky a výkonných hudebníků. Od r. 2004 ročně 18 maďarských spisovatelů žijících v sousedních zemích obdrží granty, a to celkem ve 4 literárních kategoriích. Kromě ministerských stipendií stipendia udělují pro místní umělce také některé regiony a obce. K dispozici jsou také stipendia pro umělce Maďarské akademie v Římě.

Rakousko

Kromě přímých dotací pro umělce rakouská legislativa nabízí řadu důležitých nástrojů, které podporují umělce nepřímo. Tato opatření zahrnují různé právní předpisy v oblasti sociálních dávek, daňové politiky, sociálního zabezpečení umělců, opatření v oblasti pracovního trhu, autorského práva (např. public lending rights/veřejné výpůjční právo), podpora soukromého sponzorství prostřednictvím daňových pobídek a odpisů na soukromé dary a sponzoring.

Mezi nepřímé podpory kreativity Rakousko řadí též systém různých cen a ocenění, stipendia, nákupy uměleckých děl, granty typu např. na tisk katalogu, pobyty v ateliérech (spolkový dům s uměleckými studií ve Vídni nebo různé ateliérové pobyty v zahraničí), na cestovní náklady nebo uvedení uměleckého díla. Na úrovni státu, spolkových zemí, měst a obcí, ale i kulturních organizací existuje celé spektrum programů uměleckých rezidencí, a to pro pobyty v Rakousku i v zahraničí.

Estonsko

Přímá podpora kreativity je řešena především prostřednictvím tradičních nástrojů jako jsou granty na projekty, a to z institucí jako je Estonská kulturní nadace nebo Výbor pro hazardní hry. Estonská kulturní nadace podporuje studia, cesty a další konkrétní projekty celkem 4x ročně. K tomu uděluje rovněž ceny pro výjimečné tvůrčí počiny (od r. 2002 2x ročně) a dále pak přiděluje též přídatné důchody pro umělce v důchodu. Radě Estonské kulturní nadace předsedá ministr kultury, ale jinak je nadace na ministerstvu zcela nezávislá. Naopak Výbor pro hazardní hry je tvořen zástupci nominovanými politickými stranami a rozhodnutí výboru jsou připravována příslušnými ministerstvy.

Nový základní režim podpory příjmů pro nezávislé umělce, kteří nemají dostatečné příjmy, byl zaveden v roce 2005 v rámci Zákona o výkonných umělcích a tvůrčích uměleckých svazích z roku 2004. Stát vyplácí roční finanční dotace jednotlivým tvůrčím svazům podle počtu jejich členů vynásobených průměrnou měsíční mzdou. Zákon umožňuje umělcům na volné noze uplatnit úlevy na dani z příjmu za tvůrčí činnost. V případě finanční nouze umělec také může obdržet měsíční sociální dávku ve výši minimální mzdy, a to až po dobu 12 měsíců (v r. 2009 prodlouženo na 12 měsíců, před tím 6 měsíců). To vše právě od tvůrčích svazů. Podle zákona mají tvůrčí svazy za povinnost definovat osoby, které jsou pro tyto dávky způsobilé. V Estonsku existuje deset národních tvůrčích svazů, které sdružují cca 3 500 umělců, z toho cca 700 v důchodovém věku. V poslední době se tyto svazy aktivizovaly rovněž jako odbory na ekonomické a politické úrovni.

Nepřímá podpora je poskytována prostřednictvím programů na nákup uměleckých děl estonských umělců pro muzea a veřejné budovy.

Od roku 1999 existuje celkem 6 státních kulturních ocenění, která se udělují ročně za vynikající umělecké úspěchy v různých oblastech kultury. Jsou udělována přímo vládou na základě návrhů samostatné komise, které předsedá ministr kultury.

Shrnutí:

Ocenění v oblasti kultury jsou ve většině především postkomunistických zemí základním nástrojem nepřímé podpory umělců. Snad vůbec nejpobulárnější jsou ocenění v Maďarsku, ročně se na úrovni státu udělí na 40 různých cen a až 250 jednotlivcům a institucím. Dalším frekventovaným nástrojem jsou v současné době stále více tvůrčí stipendia. Z bývalého východního bloku nejdéle v Maďarsku – již od poloviny 50. let. Běžná jsou rovněž stipendia na nákup přístrojů a vybavení nebo v Polsku např. stipendia pro překladatele z polštiny.

V Rakousku uplatňují celou řadu nepřímých nástrojů, které zahrnují různé právní předpisy v oblasti sociálních dávek, daňové politiky, sociálního zabezpečení umělců, opatření v oblasti pracovního trhu, autorského práva, podpory soukromého sponzorství prostřednictvím daňových pobídek apod. Rakousku v tomto směru z bývalých východních zemí konkuruje jen Estonsko, které rozvinulo přídatné důchody pro umělce v důchodovém věku, nakupuje umělecká díla pro muzea a veřejné budovy nebo poskytuje sociální dávky pro umělce ve finanční nouzi, které dokonce s nástupem ekonomické krize prodloužili ze 6 měsíců na 12.

6. Politika zaměstnanosti

Česká republika

Institut umění – Divadelní ústav, ve spolupráci s EUPC s. r. o. a ProCulture/Otevřenou společností o. p. s., vypracoval v roce 2007 v rámci zadávacího řízení Ministerstva práce a sociálních věcí ČR studii *Vstupní analýza současných vazeb trhu práce se sektorem Kultura a definování výchozích předpokladů pro strategické plánování zaměstnanosti v tomto sektoru*. Sektor kultura byl v zadání vymezen oblastmi: umění, knižní kultura a knihoven, státní památkové péče, ochrany movitého kulturního dědictví, muzeí a galerií, hromadných sdělovacích prostředků a kinematografie, církví a náboženských organizací, provádění autorského práva – tedy de facto oblasti kopírující záběr MK. I přes takto úzce vymezený záběr oblasti kultura studie dokládá, že váha tohoto sektoru na trhu práce je poměrně významná. Kultura zaměstnává 3,3 % aktivně pracujících na českém trhu práce, cca 85 500 osob a objem produkce sektoru kultura v roce 2005 představoval 1,6 % celkové produkce ČR, téměř 120 miliard Kč. Cílem studie bylo zpracování dílčí sektorové analýzy zaměřené na trh práce pro potřeby identifikace požadavků a potřeb pracovní síly ve střednědobém horizontu do roku 2013 podle zadané osnovy, umožňující kvalifikované rozhodnutí o využití Evropského sociálního fondu (ESF) v letech 2007–2013 v návaznosti na změny v důsledku strukturálních změn a v kontextu hospodářství. Objem produkce sektoru kultura v roce 2005 (v běžných cenách 119 565 milionů korun) představoval 1,6 % celkové produkce ČR. Na objemu produkce sektoru se nejvíce podílela vydavatelská činnost (29 %), činnost společenských organizací včetně církví (19,5 %) a tvorba a vysílání televizních a

rozhlasových programů (16,8 %). Objem hrubé přidané hodnoty sektoru kultura za rok 2005 (45 300 milionů korun) představoval 1,7 % z celkového objemu hrubé přidané hodnoty ekonomiky ČR. Na objemu hrubé přidané hodnoty sektoru se nejvíce podílely obory tvorba a vysílání rozhlasových a televizních programů (podíl 22,2 %), vydavatelská činnost (podíl 21,9 %) a divadla, koncerty a umělecká tvůrčí činnost (17,9 %). Tyto tři obory vytvořily více jak 62 % hrubé přidané hodnoty sektoru. Růst produktivity práce sektoru výrazně překračoval růst průměrné produktivity práce dosažený v ekonomice ČR. Z pohledu efektivnosti sektoru se jeví situace pro sektor kultury velice příznivě. V letech 2003–2005 se hrubá přidaná hodnota celého sektoru zvýšila téměř o ¼, v porovnání s růstem HPH české ekonomiky (15 %) byl růst v kultuře rychlejší o 9 procentních bodů. Studie poukazuje na rozdíly mezi jednotlivými odvětvími kultury a analyzuje faktory, které ovlivňují jejich vývoj a výkonnost. Zadávací dokumentace, podkladové studie a závěrečná zpráva projektu jsou k dispozici ke stažení na stránkách Evropského sociálního fondu (<http://www.esfcr.cz/clanek.php?lg=1&id=5015>).

Obecné údaje o zaměstnanosti v sektoru kultury nejsou doposud odděleně statisticky sledovány. Nicméně podle údajů MK zaměstnanci kulturních zařízení státu (v roce 2008 to bylo 6 698 zaměstnanců) zaostávají ve výši platů za celostátním průměrem o zhruba 17 %. Například zaměstnanci ve školství převyšují platovou úroveň zaměstnanců v kultuře o cca 11 %, zaměstnanci ve zdravotnictví o cca 14 % a zaměstnanci v oblasti soudnictví dokonce o 27 %.

Slovensko

Podrobně strukturované statistiky zaměstnanosti v sektoru kultura na Slovensku neexistují, neexistuje ani žádný strategický materiál. K dispozici jsou pouze údaje Ministerstva kultury o zaměstnancích v některých oblastech kultury např. za rok 2006: knihovny 1 625, hudební tělesa a umělecké soubory 757, galerie 490, muzea 1 859, divadla 2 567 nebo televizní vysílání 2 657 zaměstnanců.

Polsko

Neexistuje žádná strategie zaměřená na zaměstnanost v kulturním sektoru. Nicméně Národní centrum kultury vede množství programů zaměřených na profesionalizaci kulturních pracovníků za účelem zlepšení kvality služeb nabízených kulturními institucemi. Podle dat z Ústředního statistického úřadu v roce 2007 bylo více než 162 tisíc osob zaměstnaných v odvětví kultury, sportu a rekreace.

Maďarsko

Podle Výroční zprávy Maďarské státní pokladny v roce 2008 bylo ve veřejných kulturních institucích zaměstnáno celkem 22 402 zaměstnanců, z toho 16 991 v oblasti kulturního dědictví a 5 411 v oblasti umění. Z celkového počtu 22 402 zaměstnanců bylo 5 991 zaměstnanců státních institucí a 16 405 v institucích obcí a regionů. Podobně jako v ostatních státech východní Evropy je i zde sledována pouze zaměstnanost ve veřejném sektoru. Skutečná zaměstnanost v sektoru kultury je mnohem vyšší, ale neexistují žádná statistická sledování v soukromém sektoru. Některé obory např. galerie, filmová produkce, kina nebo vydávání a distribuce knih, patří výhradně do soukromé oblasti. Kromě toho do tohoto sledování nejsou zahrnuti ani pracovníci rádia a televize, protože tyto dvě oblasti jsou oficiálně klasifikovány jako jiná odvětví. V delší časové řadě lze však pozorovat snižování zaměstnanců v oblasti kultury, které je dáno odlivem do soukromého sektoru.

Rakousko

V roce 1999 se oblast kultury stala součástí rakouské Národní strategie zaměstnanosti. Prosperující kulturní průmysly a mediální sektor s vysokým nárůstem obrátů byl vládou uznán jako zdroj nových pracovních míst. V druhé polovině roku 1998 během rakouského předsednictví EU se kultura a zaměstnanost staly hlavním námětem na průzkum. Už od konce 90. let bylo postupně zveřejněno několik studií na téma zaměstnanosti v kulturní oblasti např. o dopadu informačních komunikačních technologií na zaměstnanost v oblasti kultury nebo o rozvoji nových oblastí a příležitostí práce pro umělce v rámci třetího sektoru. Podle statistiky kultury v roce 2007 vykonávalo některé z povolání v oblasti kultury 60 700 osob, což představuje 1,5 % všech ekonomicky aktivních osob v Rakousku. Největší profesní skupinu s 33 400 pracovníky tvoří „spisovatelé, výtvarníci a umělci v oblasti performing arts“, po ní následuje 18 800 osob v „dalších uměleckých povoláních a povoláních v oblasti zábavy“.

Rozdílné metody výpočtu ztěžují výpočty zaměstnanosti v oblasti kreativních průmyslů, které jsou považovány za velkou naději pro kulturní trh práce v Rakousku. Celostátní zpráva o kreativních průmyslech z roku 2006 uvádí 104 200 přímých zaměstnanců, oproti tomu studie o kreativních průmyslech ve Vídni uvádí mezi 100 000 až 120 000 pracovníky v oblasti kulturních průmyslů. Výzkumný projekt FORBA se pokusil v roce 2006 více se zaměřit na jednotlivé oblasti kreativních průmyslů – multimédia, film/video, TV a rádio, grafický design/reklama, design, móda a architektura. Studie ukazuje, že tato odvětví se vyznačují nízkými příjmy v rámci tzv. atypických pracovních vztahů (např. projektová práce) a zároveň nízkou zaměstnaností žen.

Studie *O sociální situaci umělců v Rakousku*, kterou zadalo Spolkové ministerstvo kultury v roce 2008, ukazuje skličující obraz. Téměř třetina z celkem 31 817 aktivních tvůrčích umělců v Rakousku v roce 2006 měla příjmy jen mírně nad hranicí chudoby. Ukázalo se také, že Zákon o sociálním pojištění je nedostatečný. Ministerstvo na základě toho uspořádalo v červnu 2009 konferenci na toto téma. Výsledky se staly následně podkladem pro práci meziresortní pracovní skupiny ke zlepšení podmínek práce umělců v Rakousku.

Estonsko

Podle sledování Statistického úřadu v roce 2006 podíl osob zaměstnaných v oblasti zábavy, sportu a kultury tvořil 3,1 % celkové pracovní síly. Údaje jsou sledovány za podniky s více než 49 zaměstnanci, všechny státní a městské organizace. V roce 2008 bylo v Estonsku celkem 16 900 zaměstnanců v oblasti zábavy, sportu a kultury dohromady. V případě divadel byla zaměstnanost použita jako argument ve prospěch zachování stávající institucionální struktury, zejména pak v regionech. Od roku 2004 jako způsob decentralizace je výše dotací pro divadla a taneční divadla přímo závislá na jejich číslech zaměstnanosti. Tento model byl převzat z finského systému financování divadel.

Shrnutí:

Kromě Rakouska ve všech postkomunistických zemích chybějí dostatečné statistiky o zaměstnanosti v sektoru kultury, event. nejsou žádná statistická sledování. Sledována jsou tak většinou pouze data o zaměstnancích ve státních kulturních institucích. V ČR byla zpracována v roce 2006 studie k trhu práce v sektoru kultura pro Ministerstvo práce a sociálních věcí, podle které kultura

zaměstnává 3,3 % aktivně pracujících na českém trhu práce a objem produkce sektoru kultury v roce 2005 představoval 1,6 % celkové produkce ČR. 3,3 % je údaj srovnatelný s Estonskem, v ostatních postkomunistických zemích se podle dostupných informací pohybuje od 1,7 do 2,1 %. Rakousko se zaměstnaností v sektoru kultura věnuje intenzivně už od roku 1999, kdy se kultura stala součástí rakouské Národní strategie zaměstnanosti. Od té doby byla na toto téma zpracována celá řada studií na federální, regionální i městské úrovni. Studie mimo jiné prokázaly, že téměř třetina tvůrčích umělců v Rakousku má příjmy jen mírně nad hranicí chudoby. Studie vedly k aktivizaci státní správy a k vytvoření mezíresortní pracovní skupiny ke zlepšení podmínek práce umělců v Rakousku. Průměrná měsíční hrubá mzda v Rakousku je v průměru 4x vyšší než v ostatních sledovaných zemích.

7. Kulturní a kreativní průmysly – koncepce a programy

Česká republika

Kulturní průmysly nejsou v ČR definovány v žádném ze strategických materiálů. Ve *Státní kulturní politice na léta 2009–2014* se vymezuje pouze sektor kultura ve vztahu k ekonomice, a to jako souhrn činností, které spadají do působnosti MK. Mezi tyto činnosti patří:

- oblast umění (tvůrčí činnost)
- oblast knižní kultury a knihoven (včetně vydavatelské a nakladatelské činnosti)
- oblast památkové péče
- movité kulturní dědictví (muzea a galerie)
- hromadné sdělovací prostředky a kinematografie
- církve a náboženské společnosti
- oblast autorského práva
- oblast kulturně výchovné činnosti

Takto definovaný sektor jako sektor národního hospodářství se však liší od současného národního i mezinárodního statistického vymezení odvětví kulturního sektoru. Problematika definice a zkoumání kulturních a kreativních průmyslů v českém prostředí je dosud na začátku. V kulturní politice se proto hned v Cíli 1 (využití přínosů umění a kulturního dědictví a s nimi spojené kreativity pro zvýšení konkurenceschopnosti ostatních oborů a činností) stanovuje úkol, který by měl být realizován ve spolupráci s Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR a Ministerstvem zahraničních věcí ČR – a sice realizovat Program zmapování a analýzy potřeb umění, kulturních a kreativních průmyslů v ČR a transfer mezinárodních zkušeností. Tento úkol ostatně navazuje na úkol z *Koncepce účinnější podpory umění na léta 2007–2013*, v níž je rovněž stanovena nutnost zmapovat potenciál kulturních průmyslů v ČR v návaznosti na umění, s cílem najít možnosti a způsoby, jak zvýšit produktivitu, export a konkurenceschopnost kulturních průmyslů. Kromě toho je v kulturní politice vymezena též realizace Programu vyhodnocování přínosů kultury pro jiné obory včetně evaluace ekonomické a úkol Zavedení kritéria „*přínos pro kreativitu a inovaci*“ v podpůrných programech MK. Tyto úkoly jsou rovněž v souladu se *Strategií udržitelného rozvoje ČR a Strategií hospodářského růstu*, která si klade za cíl zlepšit podmínky pro investice a poskytování služeb v oblasti kulturních průmyslů.

Slovensko

Na Slovensku dosud neexistuje žádná oficiální definice „kulturních průmyslů“. V dokumentu Strategie státní kulturní politiky, který byl schválen v roce 2004, je rovněž ustanovení věnované kulturním průmyslům. Je namířeno na vytvoření podmínek pro rozvoj kulturních průmyslů např. prostřednictvím pobídek a na zmapování celého odvětví. Podobně jako v ČR i na Slovensku nejsou kulturní průmysly statisticky sledovány. Statistický úřad tuto oblast zahrnuje mezi „rekreaci, kulturní a sportovní aktivity“.

Polsko

V současné chvíli nemá žádnou komplexní strategii nebo politiku týkající se kulturních průmyslů. Má ale podobně jako v jiných zemích některá opatření zakomponována do oborových strategií a koncepcí, především pak u vydavatelské činnosti a filmové tvorby.

Zásahy státu do kulturních průmyslů jsou omezeny na regulaci přístupu různých výrobců na trh tím, že poskytuje přímé dotace na vybrané činnosti nebo zavedením daňových pobídek a příspěvků, které by mohly usnadnit rozvoj různých oblastí průmyslu. Nejvýznamnějším nástrojem bylo zavedení 0% DPH při vydávání, tisku a prodeji v tuzemsku u periodických a neperiodických publikací s ISSN a ISBN a v Braillově písmě. 7% sazba DPH byla zavedena u všech ostatních periodických a neperiodických publikací a u tištěných publikací dovážených ze zahraničí. Ministerstvo kultury dosáhlo schválení snížených sazeb DPH u ECOFIN na období 2007–2010.

Maďarsko

Maďarsko v současné chvíli nemá žádnou komplexní strategii nebo politiku týkající se kulturních průmyslů.

V roce 2005 Maďarský patentový úřad provedl rozsáhlý výzkum ekonomického dopadu průmyslů založených na autorském právu. Podle tohoto výzkumu hrubá přidaná hodnota těchto průmyslů v roce 2002 představovala 6,67 % hrubé přidané hodnoty celého národního hospodářství.

V roce 2004 byl vytvořen Národní filmový úřad (od roku 2007 je součástí Národního úřadu pro kulturní dědictví). Úřad registruje všechny subjekty, které se podílejí na filmové tvorbě, přiděluje osvědčení pro daňové úlevy nebo doporučuje filmy vhodné pro děti. Nejvýznamnějším prvkem nové legislativy bylo právě schválení daňových úlev při výrobě filmu. Výsledkem byl značný nárůst finančních prostředků investovaných do natáčení filmů v Maďarsku.

Rakousko

Od roku 2000 se postupně stále více objevuje v kulturně-politických debatách oblast kreativních průmyslů, což se projevuje hlavně počtem výzkumných prací na toto téma. Na národní úrovni se dosud objevily celkem tři studie/zprávy o kreativních průmyslech, stejně tak byly vypracovány studie o městech Vídní, Linci a Štýrském Hradci a dále o spolkových zemích Burgenland, Vorarlbersko a Tyrolsko. Nicméně příslušné definice se ve studiích značně liší (<http://www.creativeindustries.at/800x600/Service/studien.html>)

Podle třetí rakouské zprávy o kreativních průmyslech z roku 2007 existovalo v Rakousku celkem 33 453 podniků v oblasti kreativních průmyslů (většinou se jedná o společnosti jediné osoby nebo mikropodniky) s 111 746 zaměstnanci.

Ve Vídni celkem 24 % ze všech vídeňských podniků (24 % je celkem 18 tisíc podniků) je považováno za součást kreativního průmyslu. 48,2 % z těchto 18 000 podniků jsou společnosti jednoho zaměstnance/jedné osoby. Mezi roky 1998–2002 nárůst zaměstnanosti v této oblasti činil v průměru 6 %, na rozdíl od 2 % na úrovni celého národního hospodářství. Úroveň kvalifikace se přitom pohybuje nad průměrnou úrovní – jeden ze čtyř výdělečně činných v této oblasti má vysokoškolské vzdělání a dalších 44 % má dokončeno úplné středoškolské nebo vyšší vzdělání.

V roce 2008 Spolkové ministerstvo hospodářství ve spolupráci se společností ARGE Creativ Wirtschaft Austria otevřelo program EVOLVE pro podporu kreativního průmyslu v Rakousku. Program nabízí finanční podporu experimentálnímu vývoji a poskytuje podporu zavedení nových produktů kreativních průmyslů na trh. Podporuje rovněž pilotní projekty a služby jako finanční poradenství, tréninky a osvětovou činnost.

V důsledku různých výzkumných aktivit se inicioval vznik podpůrných programů jako např. na národní úrovni *IP creative industries impulse programme/IP program Impuls pro kreativní průmysly*, který se zaměřuje na hudbu, multimédia a design a je subvencován od roku 2004 částkou zhruba 10,3 miliony eur ročně.

V roce 2003 vídeňský magistrát založil společnost *Departure – Wirtschaft, Kunst und Kultur GmbH/Odjezd – Hospodářství, umění a kultura s. r. o.* jako nástroj ekonomické podpory a administrativního servisu pro podnikání v oblasti kreativních průmyslů na území města Vídeň. Program *Departure* podporuje subjekty především v oblasti módy, hudby, multimédií a designu. V roce 2006 se k těmto programům přidala též spolková země Štýrsko, která zahájila financování formou kreativních pobídek pro podniky v oblasti kreativních průmyslů.

Důležitou oblastí současnosti je též podpora filmového odvětví. S cílem posílit prosazování nové generace v oblasti filmu, ministr kultury v květnu 2009 založil nový koordinační úřad na podporu nastupující generace v oblasti filmu, a to ve spolupráci s Rakouským filmovým institutem (ÖFI).

Všechny tyto iniciativy a aktivity v Rakousku zároveň doprovázejí obavy, že zaměření se na kreativní průmysly povede jen k další „ekonomizaci“ kulturní oblasti a ke snížení veřejné podpory umění.

Estonsko

Pojem „kulturní průmysly“ ještě do nedávna chyběl v estonských kulturně-politických dokumentech. V roce 2004 byla ministerstvem hospodářství vytvořena Zpráva o designu. Následovalo vytvoření pracovní skupiny pro oblast kulturních průmyslů na ministerstvu kultury za účasti řady expertů. V roce 2006 pracovní skupina představila svoji zprávu, která byla založena na výzkumu provedeném odborníky z Technické univerzity z Talinu a nezávislými výzkumnými institucemi – Estonským institutem pro další studia (Eesti Tulevikuuuringute instituut) a Estonským institutem pro ekonomický výzkum (Eesti Konjunkturiinstituut). Rok 2007 byl vyhlášen Rokem designu a nabídl řadu veřejných programů, ocenění a výstav.

Podnítil také vznik debaty o důležitosti místního designu při exportu a při propagaci země.

V průběhu 90. let minulého století existovaly snahy o zrušení státních monopolů, a naopak o podporu zakládání malých soukromých společností. Současně došlo k prudkému poklesu spotřeby, což bylo způsobeno poklesem zdrojů. Překvapivě se ale výrobcům podařilo udržet různorodost produkce, což lze doložit na nárůstu knižní produkce, počtu periodik, nahrávek a filmů.

V roce 2006 ministerstvo kultury zaměstnalo tzv. junior experta na oblast kulturních průmyslů a založilo nový odbor rozvoje. Jejich náplní byl mapping současné situace v různých odvětvích kreativních průmyslů a analýzy politik v jiných zemích. Tyto aktivity vyústily v návrhy rozpočtové strategie státu, rozvojového plánu ministerstva kultury a ve vládní strategii využívání prostředků ze strukturálních fondů EU na roky 2007–2013.

Až dosud státní intervence do oblasti kulturních průmyslů spočívaly především ve dvou formách:

- vláda zavedla místo trvalé podpory průmyslů podporu pouze konkrétních projektů. Tyto podpory jsou přidělovány především prostřednictvím Kulturní nadace Estonska, ale také prostřednictvím Estonské filmové nadace založené v roce 1997 MK;
- státní intervence v oblasti kultury byly zachovány také díky pokračujícímu státnímu vlastnictví některých společností jako např. nadace Kultuurileht – vydavatelství kulturních periodik nebo společností v oblasti hromadných sdělovacích prostředků.

Shrnutí:

Přestože kulturní a kreativní průmysly nejsou dosud součástí strategických dokumentů ve všech sledovaných zemích, více či méně jsou ve všech zemích tyto průmysly podporovány. Ať už to byla např. 0% DPH na periodické a neperiodické publikace (Polsko) nebo speciální pobídky v oblasti filmové produkce (Maďarsko, ČR). ČR má např. zlepšení podmínek pro investice a poskytování služeb v oblasti kulturních průmyslů dokonce i ve Strategii hospodářského růstu, naopak v praxi kromě zmíněných pobídek po filmový průmysl žádný konkrétní nástroj podpory dosud neexistuje. Od roku 2004 se Estonsko pečlivě věnuje kulturním průmyslům jak formou studií, tak např. od r. 2006 na ministerstvu kultury vytvořením pozice junior experta na oblast kulturních průmyslů a založení nového odboru rozvoje, jehož práce vyústila v návrhy rozpočtové strategie státu, rozvojových plánů ministerstva, také ve strategii využívání prostředků ze strukturálních fondů EU na roky 2007–2013. Nejdále je v této oblasti opět Rakousko, které se věnuje kulturním a kreativním průmyslům dlouhodobě a kde vznikla celá řada studií na všech úrovních a také nové programy podpory. Nicméně zde se už oproti ostatním sledovaným zemím začínají objevovat obavy z přílišné ekonomizace kulturní oblasti a ze snížení veřejné podpory samotného umění.

8. Kulturní instituce

Česká republika

Od počátku 90. let minulého století došlo v kulturní sféře k dvěma zásadním krokům: decentralizace a přesunu odpovědnosti ze strany státu. První vlna se týkala privatizace kulturních průmyslů, které podléhaly až do roku 1990 státnímu řízení (výroba filmů a filmová studia, knižní a hudební vydavatelství, knižní velkoobchod a další). Privatizovaly se např. i státní cirkusy a varieté a další kulturní instituce. Druhá vlna souvisela s územní reformou veřejné správy v ČR.

Ještě v roce 1998 zřizovalo MK celkem 82 příspěvkových organizací. V roce 2001 už jen 39 a v roce 2010 jich zřizuje pouhých 30 (od 1. ledna 2010 sloučení Laterny Magiky s Národním divadlem). Většina příspěvkových organizací byly knihovny, muzea a galerie, které byly převedeny na nově vzniklé kraje, a stát si ponechal pouze nejvýznamnější z nich – z pohledu národního a mezinárodního významu. Tendence je i do budoucna počet příspěvkových organizací státu snižovat. Mezi 30 příspěvkovými organizacemi MK je nejvíce muzeí, galerií a památníků – 18, dále 4 umělecké instituce (Národní divadlo, Státní opera Praha, Česká filharmonie a Pražský filharmonický sbor), 3 knihovny a 1 instituce v oblasti památkové péče (Národní památkový ústav). Přehled všech příspěvkových organizací MK je k dispozici na <http://www.mkcr.cz>.

Od poloviny 90. let se opakovaně vrací téma transformace příspěvkových organizací státu a měst. Na úrovni státu probíhají opakovaně debaty k přípravě vhodné legislativy, upravující podmínky fungování kulturních institucí. Byly připraveny věcné návrhy zákona o národních kulturních institucích i o veřejnoprávních institucích v kultuře. Věcné návrhy však byly v rámci připomínkového řízení vždy zamítnuty Ministerstvem financí ČR. V současné chvíli je opět vedena diskuse o tom, zda se znovu pokusit prosadit speciální zákon pro veřejnoprávní instituce v oblasti kultury.

Slovensko

Ministerstvo kultury přímo řídí 32 kulturních institucí, v případě některých z nich zákon přímo upravuje jejich postavení, úkoly, činnosti a řízení. Situace je logicky velmi podobná České republice. Podobně jako v České republice také na Slovensku řada původně státních institucí především regionálního významu přešla na nižší orgány veřejné správy. V uplynulých letech probíhala debata na úrovni ministerstva ohledně možné transformace některých státních organizací na neziskové organizace nebo veřejně prospěšné instituce, které by vyvíjely činnost v kombinaci veřejných zdrojů (finance, majetek) a soukromých investic. Tyto diskuse však nebyly rozvinuty do konkrétního návrhu transformace. Poslední diskuse se zaměřovala převážně na finanční mechanismy (grantové programy) a financování veřejných kulturních institucí na základě smlouvy.

Polsko

V roce 2006 byla založena nová národní instituce Národní centrum pro kulturu. Tato instituce se stala jednou z neaktivnějších a nejvíce viditelných národních institucí. Cílem centra je podpora a popularizace národní tradice, polského národního dědictví jako důležité součásti evropského kulturního dědictví, má podporovat kulturní výchovu, inspirovat a podporovat sociální hnutí a nevládní organizace v oblasti kultury a národního dědictví, provádět výzkum, zvyšovat

kvalifikaci odborníků v oblasti kultury a další. Centrum je rovněž odpovědné za realizaci ministerských operačních programů.

Podle zprávy připravené v roce 2009 pro Polský kongres kultury počet kulturních institucí a subjektů působících v oblasti kultury se systematicky a rychle rozrůstá, a to zejména v posledních letech. Většina institucí je veřejných, a proto je závislá na veřejných a místních finančních zdrojích. Nízký stupeň finanční autonomie kulturních institucí způsobuje jejich administrativní závislost a politizaci. Zpráva hovoří o nízké efektivitě vynakládaných veřejných finančních prostředků. Státní prostředky jsou vynakládány hlavně na zachování stávajících kulturních institucí spíše než na samotnou tvůrčí činnost a prostředky nejsou vynakládány se záměrem dalšího rozvoje a investic.

V posledních letech bylo zaznamenáno několik příkladů soukromých investic ve větším měřítku, a to zejména v oblasti filmu. Tento druh podpory je výsledkem rostoucí spolupráce mezi kulturními organizacemi a nadacemi či sponzory. Až do r. 2006 ministr kultury poskytoval každoročně některé ze soukromých společností ocenění „Patron kultury“. Současný ministr kultury změnil název ocenění i pravidla. Nyní je to Cena pro dobrodince polské kultury.

Maďarsko

Status nejvýznamnějších kulturních organizací se v Maďarsku liší oblast od oblasti. Funkce Národního úřadu pro ochranu památek byly převedeny pod Úřad pro ochranu kulturního dědictví, který posléze připojil pod sebe též Národní filmový úřad. Snahy o zefektivnění Státní opery směřovaly k přeměně na s. r. o. nebo obecně prospěšnou společnost. K transformaci nicméně nakonec nedošlo přes obrovské protesty zaměstnanců opery, a také díky vysokým finančním nákladům spojeným s transformací.

Palác umění je v současné době transformován na společnost s ručením omezeným – Művészetek Palotája Kft., budova Ludwig Museum of contemporary Arts má statut veřejné kulturní instituce. S výstavbou nové budovy Národního divadla, která je mnohými napadána, byla založena i nová s. r. o. „Staré“ Národní divadlo bylo ponecháno ve staré budově a přejmenováno na Maďarské divadlo /Magyar Színház. A například Státní folklorní soubor byl začleněn do nové národní instituce tzv. Domu tradic (2000).

V Maďarsku se v posledních letech podařilo zrealizovat několik projektů PPP. Především v širokém měřítku spolupráce fungovala mezi soukromými developery a státem při kulturních investicích – v uplynulém desetiletí. Zvláště úspěšná byla iniciativa, která vedla k revitalizaci staré továrny Ganz ve středu města a k její přeměně na multifunkční kulturní centrum Millenium Park (nicméně tento projekt se stal předmětem vášnivých politických sporů po změně vlády v roce 2002). Podobné spory doprovázely podobnou zdvojenou investici do nové budovy Národního divadla a Paláce umění na březích Dunaje v jižní části Peště. Palác umění je směs částí určené pro bydlení s koncertním sálem pro 1700 osob a Ludwig Museum of Contemporary Arts.

Rakousko

Debata o postavení významných kulturních institucí probíhá už od druhé poloviny 80. let. Vznikla celá řada iniciativ požadující větší autonomii kulturních

institucí. Restrukturalizace Asociace rakouských spolkových divadel je příkladem, který může demonstrovat posun k většímu partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem. Existují nicméně obavy, že veřejný zájem jakožto poslání těchto institucí bude ztracen a nahrazen tržní ideologií, a proto by podobné přesuny a restrukturalizace měly být zároveň ošetřeny právně, totiž měla by být zákonem zaručena kulturní odpovědnost těchto institucí.

Federální zákon o reorganizaci spolkových divadel z roku 1998 ustanovil vytvoření Theaterholding s. r. o., což je holdingová společnost vlastněná národní federální vládou, která má čtyři dceřiné společnosti – soukromoprávní s. r. o. – Burgtheater GmbH, Wiener Statsoper GmbH, Volksoper Wien GmbH a Theaterservice GmbH. Holdingová společnost přesunula některé své úkoly a finanční řízení na dceřiné společnosti, které mohou používat své nemovitosti zdarma. Tato změna způsobila, že ředitelé začali být plně zodpovědní za své finanční řízení. Odpovědnost ale sebou zároveň přinesla řadu rizik a fungování samostatných s. r. o. má řadu negativ.

Postupné škrty rozpočtu vedly na konci 90. let k intenzivnější diskusi o nových formách partnerství. Byly zrealizovány některé kroky směřující k PPP v oblasti audiovize, médií, hudby, divadel a muzeí. Odpůrci privatizace v oblasti kultury argumentují tím, že pokud se sníží finanční podpora ze strany veřejných orgánů a odpovědnost za financování se přenese z velké části na privátní sektor, přenechá se tak i veřejná odpovědnost v rukách trhu. Rostoucí závislost na soukromých finančních prostředcích může přinést negativní důsledky spočívající především v prioritním očekávání zisku nad uměleckým a kulturním očekáváním. Ekonomické motivy přebijí umělecké cíle. Většina kulturních institucí nemůže v takových ekonomických podmínkách existovat. Privatizace sebou může přinést i další negativní finanční, ekonomické a profesní důsledky (ztráta záruky zaměstnání pro státní zaměstnance, snížení platů, snížení zaměstnanců atd.). Nicméně sponzorství umění se stalo integrální součástí financování především významných kulturních institucí a festivalů. V Rakousku existuje Cena pro mecenáše.

V roce 2005 byl založen Rakouský hudební fond jako iniciativa PPP mezi odborem umění Ministerstva kultury a hlavními institucemi v oblasti hudby a má sloužit k distribuci hudby a uvádění hudební produkce na trh v Rakousku i v zahraničí – roční rozpočet činí 600 tisíc eur. Od roku 2009 existuje iniciativa Rakouské obchodní komory, která se nazývá CreativDepot více na www.creativdepot.at. V této internetové databázi děl všech možných žánrů (fotografie, poezie, blogy, open-source software a další) je zaznamenáváno vše tak, aby jejich autorská práva byla viditelná a byla chráněna. CreativDepot nabízí obecný popis díla, licence, digitální časové razítko, funkce a možnosti marketingu a další.

Estonsko

Některé z nejvýznamnějších kulturních institucí jako Národní knihovna či Národní opera jsou upřednostňovány při přidělování státních prostředků. Všechny kulturní instituce jsou nicméně ovlivněny škrty SR a situace je zvláště obtížná pro soukromé instituce bez oficiálního statusu. Do určité míry je státní podpora suplována zdroji z Estonské kulturní nadace, z Výboru pro hazardní hry a z Nadace pro národní kulturu. K podstatnému snížení prostředků pro nevládní instituce rozdělovaných Výborem pro hazardní hry došlo od roku 2002, kdy většina finančních prostředků byla přidělena na výstavbu nového Muzea současného umění.

Celkově ale většina finančních prostředků do kulturní oblasti přichází stále od státu a místních samospráv. Tyto prostředky jsou převážně využity na zachování stávající sítě kulturních institucí (knihovny, divadla atd.). To ponechává relativně málo prostředků spolupráci veřejného a soukromého sektoru. Ministerstvo školství, Ministerstvo kultury a tři ústřední amatérské umělecké organizace založily nadaci, která organizuje jednou za tři roky Festival písní a tanců (poslední v roce 2009). Soukromý sektor zatím neprojevil příliš velký zájem na sponzorování kultury. V roce 2002 parlament přijal dokument s názvem *Koncepce rozvoje občanské společnosti v Estonsku* (připomínající např. britské *Contracts on Relations between Government and the Voluntary and Community Sector*). Tento dokument je zaměřen na příklady dobré praxe v meziodvětvovém partnerství, ale přesné postupy a mechanismy se dosud hledají na úrovni vládní komise se zástupci nevládních organizací.

Shrnutí:

V této oblasti jsou ještě stále patrné značné rozdíly mezi zeměmi bývalého Východního bloku a Rakouska. Bývalé východní země se stále potýkají s problémy řešení financování státních kulturních institucí, počtu těchto institucí a hledání možného nového statusu. Rakousko na rozdíl od zbytku začalo s hledáním odpovědí již v polovině 80. let minulého století, instituce požadovaly větší autonomii. Následná restrukturalizace např. spolkových divadel ukázala posun k většímu partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem. Od konce 90. let se zde také hovořilo o nových formách PPP. Sponzorství umění se stalo integrální součástí významných kulturních institucí a akcí. Ve zbytku sledovaných zemí se i přes problémy stávajících státních a některých veřejných institucí, a přestože tendence je počet státních institucí všude snižovat např. decentralizací či transformací, podařilo dokonce nové státní organizace založit jako např. v Polsku Národní centrum pro kulturu, které je ale jednou z nejvíce aktivních a viditelných institucí. Nebo dostavět gigantické instituce typu Slovenské národní divadlo v Bratislavě či Národní divadlo v Maďarsku. Ve všech těchto zemích můžeme pozorovat stejný postkomunistický jev, a sice rozevření nůžek mezi financováním některých velkých státních institucí a financováním neziskového kulturního sektoru.

9. Veřejné výdaje na kulturu v poměru k HDP, na jednoho obyvatele a podle úrovně veřejné správy

Česká republika

Kurz 1 EUR=26 Kč.

Výdaje veřejných rozpočtů na kulturu v poměru k HDP a na jednoho obyvatele

	2008
HDP v miliardách Kč	3 689,0
na kulturu*) v miliardách Kč	24,470
v %	0,66
Výdaje per capita v Kč/ EUR	2 338/ cca 90

Zdroj: Český statistický úřad a Ministerstvo financí ČR (databáze ARIS).

* Součet výdajů na úrovni státu (MK a další ústřední orgány) a výdajů územně samosprávných celků

Veřejné výdaje na kulturu podle úrovně veřejné správy, v tisících korun (2008)

Úroveň	Celkové výdaje v národní měně	Celkový podíl v %
Státní	9 203 834	37,6
Regionální (kraje)	2 826 634	11,6
Místní (obce)	12 439 618	50,8
CELKEM	24 470 086	100,0

Zdroj: NIPOS (*Kultura v číslech*, 2009) a Ministerstvo financí ČR (databáze ARIS).

Slovensko

K 31.12. 2006 5 393 637 osob.

Výdaje veřejných rozpočtů na kulturu na jednoho obyvatele, k poměru k HDP údaje chybějí

	2006
Výdaje per capita v SKK/ EUR	1 580/ cca 45,8

Veřejné výdaje na kulturu podle úrovně veřejné správy, v milionech SKK (2006)

Úroveň	Celkové výdaje v národní měně	Celkový podíl v %
Státní	4 563,6	53,5
Regionální	1 387,5	16,3
Místní (obce)	2 572,9	30,2
CELKEM	8 524	100,0

Zdroj: Ministerstvo financí Slovenské republiky, Datacentrum

Polsko**Výdaje veřejných rozpočtů na kulturu a na jednoho obyvatele, k poměru k HDP údaje chybějí**

	2008
Výdaje ze Státního rozpočtu per capita v PLN/ EUR	38,98/ cca 9,34
Výdaje z ostatních úrovní*) per capita v PLN/ EUR	141,90/ cca 34

Zdroj: Centrální statistický úřad

*) vojvodství, okresy a obce

Veřejné výdaje na kulturu podle úrovně veřejné správy, v tisících PLN (2008)

Úroveň	Celkové výdaje v národní měně	Celkový podíl v %
Státní	1 439 353	21,17
Vojvodství	1 271 104	23,72
Okresní	2 055 300	38,35
Místní (obce)	2 032 388	37,93
CELKEM	6 798 145	100,0

Zdroj: Centrální statistický úřad

Maďarsko

Rok 2008 10 030 975 obyvatel.

Výdaje veřejných rozpočtů na kulturu v poměru k HDP a na jednoho obyvatele

	2008
Veřej. výdaje na kulturu v mil. HUF	139 984
v % k HDP	0,53
Výdaje per capita v HUF/EUR	13 955/ cca 54

Veřejné výdaje na kulturu podle úrovně veřejné správy, v milionech HUF (2008)

Úroveň	Celkové výdaje v národní měně	Celkový podíl v %
Státní	37 037	26,5
Regionální (19 krajů) a místní (obce)	102 947	73,5
CELKEM	139 984	100,0

Zdroj: Maďarská státní pokladna

Rakousko**Výdaje veřejných rozpočtů na kulturu v poměru k HDP a na jednoho obyvatele**

	2005
Veřej. výdaje na kulturu v poměru k HDP v %	0,84
Výdaje per capita v EUR	254,78

Veřejné výdaje na kulturu podle úrovně veřejné správy, v milionech EUR (2007)

Úroveň	Celkové výdaje v národní měně	Celkový podíl v %
Státní	719,54	33,16
Regionální (spolkové země)	786,73	36,26
Místní (obce)	663,53	30,58
CELKEM	2 169,80	100,0

Zdroj: Statistika kultury, 2007 plus vlastní výpočty autora rakouského profilu, Vídeň 2009

Estonsko

Výdaje veřejných rozpočtů na kulturu v poměru k HDP a na jednoho obyvatele

	2008
Veřej. výdaje na kulturu v poměru k HDP v %	1,6
Výdaje per capita v EEK/EUR	2 981,9/ 190,6

Veřejné výdaje na kulturu podle úrovně veřejné správy, v milionech EEK (2008)

Úroveň	Celkové výdaje v národní měně	Celkový podíl v %
Státní	2 293,6	57,4
Regionální	3,8	0,1
Místní	1 700,3	42,5
CELKEM	3 997,7	100,0

Zdroj: Ministerstvo kultury Estonska

Shrnutí:

Nejvyšší veřejné výdaje na kulturu per capita jsou logicky v Rakousku 255 eur, z bývalého Východního bloku pak v Estonsku 190,6 eura, poté v ČR 90 eur. Ostatní Maďarsko 54 eur, Slovensko 45,8 eura a nejméně Polsko 43,34 eura.

Nejvyšší procento výdajů veřejných rozpočtů na kulturu v poměru k hrubému domácímu produktu má bezkonkurenčně Estonsko 1,6 %, poté Rakousko 0,84 %, Česká republika 0,66 % a Maďarsko 0,53 %. Jedná se o veškeré veřejné výdaje na kulturu. Velký význam ve výdajích na kulturu sehraávají regionální a především pak místní výdaje na kulturu, které spolu v součtu přesahují ve všech zemích kromě Slovenska a Estonska státní výdaje na kulturu.

10. Zajímavé aktuální debaty v zahraničí

Slovensko

Dne 1. 7. 2010 nabyl účinnosti zákon č. 37/2010, o organizaci činnosti vlády a organizaci ústřední státní správy. Nabytím účinnosti tohoto zákona došlo k přechodu kompetencí v oblasti cestovního ruchu z ministerstva hospodářství na ministerstvo kultury, které se tímto krokem mění na Ministerstvo kultury a cestovního ruchu.

Polsko

V roce 2009 proběhl v Krakově Kongres polské kultury, který diskutoval roli a rozvoj kultury za účasti umělců, akademiků a politiků. Od roku 1910 už po šesté. Pro účely Kongresu patnáct výzkumných skupin připravilo zprávy na různá témata v oblasti kultury – od financování kultury až po propagaci polské kultury v zahraničí. Závěry zpráv byly předloženy v průběhu kongresu, nicméně zprávy byly kritizovány co do metodologie výzkumu, tak i do nemožnosti dalšího srovnávání – zprávy nejsou pravidelné. www.kongreskultury.pl

Jedním z výsledků Kongresu byla také skutečnost, že ministerstvo začalo pracovat na novele Zákona o vedení a organizování kulturních aktivit. Navrhované

změny jsou mimo jiné oddělení kulturních a uměleckých organizací (zohlednění specifik uměleckých organizací).

Ačkoliv nová kulturní politika je na úrovni státu stále ještě v rovině debat, jsou vidět tendence k vytváření dlouhodobých strategií na lokální úrovni. Příkladem dobré praxe je Varšava, která má schválen dokument na období 2009–20 *Varšava do roku 2020 – strategický plán v oblasti kultury*. Varšava je prvním polským městem, které má jasně definovanou kulturní politiku na příštích 10 let. Plán připravila nezávislá instituce Pro Cultura.

Maďarsko

V Maďarsku v uplynulém období nejčastější debaty způsobovalo financování ze strukturálních fondů EU. Nejkriklavějším případem je nezdár v oživení střední části Budínského hradu, který je stále v ruinách již od II. světové války. Žádné větší debaty nedoprovázely vytváření částí týkajících se kultury v novém národním rozvojovém plánu. Jedinou výjimkou bylo Evropské hlavní město kultury Pécs 2010. Rozhodnutí o přidělení titulu v roce 2005 Pécsi se brzy na to stalo předmětem rozsáhlých diskusí v tisku. Projekt byl doprovázen odstoupením hlavních protagonistů, zpoždováním hlavních investic, nedostatečnou komunikací a plánováním, a to až do konečné fáze příprav.

Pět profesních sdružení vytvořilo společný projekt pro registraci festivalů, a to ve spolupráci s ministerstvem kultury a ministerstvem cestovního ruchu. Na konci roku 2009 v on-line detailní databázi bylo na 250 uměleckých, památkových, folklorních, gastronomických a dalších festivalů. Vedle poskytování informací má databáze sloužit hlavně jako nabídka a průvodce pro veřejné a soukromé sponzory. Dalším krokem bude vytvoření uceleného systému hodnocení maďarských festivalů.

Rakousko

V souvislosti s volbami do Národního shromáždění (parlament) v roce 2002 byla založena platforma pro architektonickou strategii a stavební kulturu (www.architekturpolitik.at). Platforma složená z hlavních odpovědných institucí vznikla na podporu architektonické politiky v Rakousku. Platformě se podařilo prosadit usnesení parlamentu, které prošlo napříč politickým spektrem a které mimo jiné požaduje předložení zprávy o stavu stavební kultury. První zpráva byla připravena ve spolupráci bývalého Státního sekretariátu pro umění a média, Spolkového ministerstva hospodářství a práce a Spolkovou realitní agenturou (BIG) a představena v létě 2007. Obsahuje několik doporučení v oblasti informování veřejnosti, výroby, ekonomické udržitelnosti atd. Na podzim 2007 parlament rozhodl o pokračování předkládání národní zprávy v této oblasti, a to každých 5 let a dále o vytvoření meziresortního ministerského poradního sboru pod Spolkovým kancléřstvím. Na konci roku 2007 pak platforma vytvořila výzvu *Architectural motion*, která apelovala na vládu, aby iniciovala dostatečná opatření na podporu architektury v Rakousku.

Estonsko

Média v poslední době věnují značnou pozornost nástrojům financování kultury. To je dáno především finančními škrty v důsledku ekonomické recese. V září 2009 ministerstvo kultury představilo plán na sjednocení správy místních muzeí pod zastřešující organizaci Liitmuuseum (United Museum) a vytvořilo radu s řediteli muzeí pro realizaci tohoto plánu. Plán je motivován jednak rozpočtovými škrty –

v některých oblastech až o 20 % a jednak cílem zlepšit spolupráci mezi muzei, vytvořit efektivnější management a poskytovat lepší služby návštěvníkům. Tento plán byl kritizován např. kulturním týdeníkem SIRP, ale i řadou dalších odborníků. Nejvíce je napadána ztráta samostatnosti menších muzeí a centralizace administrativy v hlavním městě – pod Liitmuuseum.

Aktivní veřejná diskuse provázela přípravu tzv. Procentního zákona ministerstva kultury. Tento zákon, resp. změna zákona, o veřejné soutěži si klade za cíl regulovat vzhled prostor uvnitř a vně veřejných budov a zapojit umělce do těchto aktivit. Podle zákona by jedno procento z investic vložených do nových veřejných budov mělo být vyhrazeno pro umělecké objekty nebo design interiéru. Diskuse k tomuto návrhu zákona byla spuštěna ministerstvem na podzim 2009 na www.osale.ee. Účast na diskusi byla nízká, nicméně návrh zákona sjednotil místní inteligenci a členy Estonské umělecké asociace, kteří vehementně lobbovali za prosazení zákona jako zákona, který zachraňuje umění. Ministerstvo předpokládá, že prosazení zákona potrvá ještě nějaký čas.

11. Závěr

Závěrečné shrnutí:

ČR si ve srovnání se Slovenskem, Maďarskem a Polskem nevede až tak špatně, např. co se výdajů na kulturu týče nebo v jasně definovaných strategických materiálech. Nicméně implementace těchto materiálů v praxi, která je naprosto zásadní pro další vývoj, značně zaostává a ve svém konečném důsledku jsme pak méně pružní než Poláci či Maďaři. Estonsko se sledovaným zemím značně vymyká. Stát zde hraje velmi důležitou roli, zároveň však velmi pozitivní, která má dopad na celý sektor kultury. Podobně jako v Rakousku, které je pro ostatní země svým přístupem ke kultuře příkladem, se snaží o maximální zapojení občanské společnosti a o řešení aktuálních problémů proaktivním způsobem i na úrovni vládní. V Rakousku je časté a velmi efektivní zakládání mezíresortních komisí, např. v současné době pro řešení sociálního postavení umělců, odstranění překážek mobility či podporu architektury. A výsledky jsou hmatatelné. Rakousko i Estonsko vždy velmi rychle reagují na nastalou situaci např. uspořádáním odborné konference, ze které jsou následně aplikovány závěry v další praxi, zadáním studie či založením nového podpůrného programu. Lépe byly v těchto zemích pro oblast kultury, kulturních a kreativních průmyslů nastaveny též strukturální fondy EU ve stávajícím plánovacím období 2007–2013.

ČR má velmi dobrou teoretickou stránku kulturních politik. Bohužel však stále chybí jejich aktivní prosazování a implementování. Estonsko a Rakousko jsou v tomto směru pro nás dobrým příkladem.

Srovnávací tabulka sledovaných zemí

Země	Počet obyvatel 2009	Průměrná měsíční hrubá mzda v celém hospodářství v EUR – 2008	Podíl pracovníků v kultuře na celkové zaměstnanosti – 2005	Veřejné výdaje na kulturu per capita v EUR – 2008, 2009
Česká republika	10468000	925	3,30	90
Slovensko	5411100	692	1,80	45,8
Polsko	38130300	714	1,70	43,34
Maďarsko	10029900	731	2,10	54
Rakousko	8356700	3221	2,40	254,78
Estonsko	1340300	822	3,20	190,6

Zdroj: Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě

12. Hlavní zdroj

Kompendium kulturních politik a trendů v Evropě – Profil České republiky 2010, Profil Slovenské republiky 2007, Profil Polska 2009, Profil Maďarska 2009, Profil Rakouska 2009 a Profil Estonska 2010
<http://www.culturalpolicies.net/web/index.php>

13. Užitečné odkazy a další zdroje

Česká republika

Státní kulturní politika na léta 2009–2014, Ministerstvo kultury ČR, 2009.
www.mkcr.cz

Koncepce účinnější podpory umění na léta 2007–2013, Ministerstvo kultury ČR, 2006.
www.mkcr.cz a www.divadlo.cz/koncepceumeni/

Slovensko

Kolektiv autorov: *Národná správa o kultúrnej politike Slovenskej republiky*. Bratislava: Ministerstvo kultúry, 2002. (National Report on Cultural Policy in the Slovak Republic)
[http://www.coe.int/t/e/cultural_co%2Doperation/culture/policies/reviews/CDCULT-BU\(2003\)2A_EN.pdf?L=EN](http://www.coe.int/t/e/cultural_co%2Doperation/culture/policies/reviews/CDCULT-BU(2003)2A_EN.pdf?L=EN)

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky: *Stratégia štátnej kultúrnej politiky a Akčný plán úvodnej fázy jej implementácie*. Bratislava: Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, 2004. (Strategy of National Cultural Policy)
[http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/CBC3628C695A0BC2C1256F0400389185/\\$FILE/Zdroj.html](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/CBC3628C695A0BC2C1256F0400389185/$FILE/Zdroj.html)

Polsko

The National Strategy for the Development of Culture in 2004–2007. Warsaw: Ministry of Culture, 2004. Available at <http://www.mkidn.gov.pl/>

Maďarsko

No major printed publication on Hungarian cultural policy is available in English. In the spring of 2006 Minister Bozóki presented *A szabadság kultúrája – Magyar kulturális stratégia 2006–2020* (*The Culture of Freedom: Hungarian Cultural Strategy 2006–2020*).
<http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=1703&articleID=117349&ctag=articlelist&iid=1>

Rakousko

Austrian Government: *Programme of the Austrian Federal Government for the 24th Legislative Period*. <http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=33566>

Bericht über die Kunstförderung des Bundes. (Art Report 2008. Report on Art Promotion of the Federal Government) comp. Herbert Hofreither, Robert Stocker. Vienna, 2009. <http://www.bmukk.gv.at/medienpool/18174/kunstbericht2008.pdf>

Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur: Newsletter Kunst / Kultur:
<http://bmukk-kunst-kultur.at/>

Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten, ed.:
Außenpolitischer Bericht 2007 der Bundesregierung. (Report with Regard to Foreign
Policy 2007). comp. Thomas Schlesinger et.al. Vienna, 2009.
http://www.parlament.gv.at/PG/DE/BR/III-BR/III-BR_00351/pmh.shtml

Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur, Sektion Kultur, ed.: *Kulturbericht
2008*. (Culture Report 2008). comp. Michael P. Franz et.al. Vienna, 2009.
<http://www.bmukk.gv.at/medienpool/18173/kulturbericht2008.pdf>
Ellmeier, Andrea; Baumgartner, Gerhard; Perchinig, Bernhard: *Transversal Study:
Cultural*

Forschungs- und Beratungsstelle Arbeitswelt (FORBA): *Nachhaltige Arbeit und
Beschäftigung in den Wiener Creative Industries*. (Lasting work and occupation in the
Creative Industries of Vienna). Vienna 2006. [http://www.forba.at/kreativbranchen-
wien](http://www.forba.at/kreativbranchen-wien)

Institut für Empirische Sozialforschung GmbH (IFES): *Kultur-Monitoring* (Culture
Monitoring). Vienna, 2007.
<http://www.bmukk.gv.at/medienpool/15575/23800007berichtkultur.pdf>

KMU-Forschung Austria / Institut für Kulturmanagement (IKM): *Zweiter
Österreichischer Kreativwirtschaftsbericht*. (Second Austrian Creative Industrie
Report). Vienna, 2006.
[http://www.creativwirtschaft.at/download.php?folder=news&file=zweiterKW_Bericht.p
df](http://www.creativwirtschaft.at/download.php?folder=news&file=zweiterKW_Bericht.pdf)

ARGE Creativ Wirtschaft Austria in der Wirtschaftskammer Österreich: *Dritter
Österreichischer Kreativwirtschaftsbericht*. Vienna, 2008.
<http://creativwirtschaft.at/document/3.KWB.pdf>

Österreichische Kulturdokumentation / Mediacult / Wifo: *Untersuchung des
ökonomischen Potenzials im Bereich Creative Industries in Wien* (Investigation of the
Economic Potentials within the Creative Industries in Vienna). Vienna, 2004.
<http://www.creativeindustries.at/> (english summary)

Reidl, Sybille; Schiffbänker, Helene; Papouschek, Ulrike: *Neue Chancen - alte
Risiken. Ist Geschlecht als Strukturkategorie in den Wiener Creative Industries
überholt? Bericht 6 des Forschungsprojekts: Nachhaltige Arbeit und Beschäftigung in
Wiener Creative Industries*, FORBA Wien 2006. [http://www.forba.at/kreativbranchen-
wien/bericht6.pdf](http://www.forba.at/kreativbranchen-wien/bericht6.pdf)

Restitutionsberichte (Restitution reports):
<http://www.bmukk.gv.at/kultur/rest/index.xml>

Schelepa, Susanne; Wetzel, Petra; Wohlfahrt, Gerhard; Mostetschnig, Anna: *Zur
sozialen Lage der Künstler und Künstlerinnen in Österreich*, ed L&R Social
Research, commissioned by the Federal Ministry for Education, Arts and Culture,
Vienna, 2008.

Download :

http://www.bmukk.gv.at/medienpool/17401/studie_soz_lage_kuenstler_en.pdf

Englisch short version:

<http://www.bmukk.gv.at/medienpool/18078/kurzfassungsozialelageenglis.pdf>

Statistik Austria, ed.: *Kulturstatistik 2007*. (Culture Statistics 2007). comp. Wolfgang Pauli. Vienna, 2009. (also available at

http://www.stat.at/web_de/services/publikationen/5/index.html?id=5&listid=5&detail=5

27

See also:

http://www.statistik.at/web_de/statistiken/bildung_und_kultur/kultur/index.html

Estonko

Nejsou k dispozici žádné on-line materiály v anglickém jazyce.